

Pezsgő és pogácsa

Milyen típusú helyszínt válasszak? Sokat töprengtem rajta. Nem terveztem ugyan minden részletében megidézni a múltat, mégis azt gondoltam, célszerű volna olyan helyre csalsom, ahol a beszélgetés várható témájához, a „szövegkörnyezet-höz” valamelyest passzolnak a díszletek. A szokásos választásaim – népszerű kávézók, forgalmas belvárosi éttermek – szóba se jöhettek, helyettük egy a régi rendszerre emlékeztető, a nyilvánosság elől eldugott zugra vadásztam. Olyan biztonságos terepen szerettem volna faggatni interjúalanyomat, ahol a lehető legotthonosabban érzi magát – már amennyiben ez a szó, hogy otthonos még bármiféle jelentéssel bír olyasvalaki számára, aki évtizedek óta menekül önmaga és a múltja elől. Csakhogy neki éppen a múltja a legérdekesebb, az az, ami őt meghatározza; egy konkrét évszám: 1980. Természetesen én is erről az időszakról készültem kérdezgetni, mi másról?! Nehéz feladatnak ígérkezett. Biztosra vettem, hogy elege van a kíváncsiskodókból, utálja és kerüli az embereket; fél, hogy okostelefonok kijelzőjére kerül, onnan e-mail listákra, virtuális közösségi terekbe.

A Korszellem Bisztróra esett a választásom. Korábban sosem jártam itt, a szerkesztőségben ajánlotta egy gyakornok. Azt mondta, „a világvégén van és retró”. Remekül hangzott.

Óbuda egyik mellékutcájába rejtették a Korszellemet. Tevékenységét a tulaj itasellátóként határozta meg. Felülről négy emelet, oldalról két-két ötemeletes lakóház nyomja, préseli ezt a földszinti térből kihalászott kis kocsmát, mely tökéletesen észrevétlenül húzza meg magát az épületsorban; szerénysége egyúttal magabiztosságot is hirdet, hogy tudniillik nem tart igényt új vendégekre, megteheti, hogy bujkál, a törzsfogyasztók kiszolgálása elegendő munkát ad a személyzetnek, elegendő bevételt a tulajdonosnak, nem kell több. Ha a magamfajta, nehezen tájékozódó járókelő átugorja tekintetével a csöppnyi kirakatot (benne az aprócska fasztallal), a bejárat végképp el fogja kerülni a figyelmét. A szeszínű ajtó úgy olvad bele a környezetébe, akár egy krimi esti jelenetében a házfalhoz simuló, arra plusz vakolati réteggént rákenődő üldözőt, aki csak akkor ugrik elő és lesz újra háromdimenziós ember, amikor végérvényesen meggyőződött róla, hogy tiszta a levegő. Felirat sehol. Miután kétszer elgyalogoltam a Korszellem előtt, útbaigazítást kértem egy Nemzeti Dohányboltban (amit már messziről kiszúrtam). Ha nekem csak segítséggel sikerült megtalálnom a kocsmát, vendégem vélhetően sosem leli meg. Egyeztetni nincs lehetőség, a mobilszámomat nem tudja, én se az övét (mellesleg kétlem, hogy neki egyáltalán van mobilja); a találkozókat egy Borisz néven bemutatkozó közvetítő fél szervezte, ő hívott fel, kétszer is, hívásakor a telefonszáma helyett a Blocked szót írta ki a készülékem, így őt sem tudom elérni. Kémregénybe illő módon szerveződött a találkozó: Borisz először csak annyit közölt, hogy

rendben van a dolog, vállalja az illető a beszélgetést, de a második hívása sem tartott tovább az elsőnél, ekkor csak a helyszínrre és az időpontra kérdezett rá.

Égett szag fogadott a Korszellemben. Az alig két méter hosszú pulton elterpeszkedő, hatalmas melegszendvicssütő készülékben éppen készült valami, miközben a gép pattogó hangot hallatott, fekete füstöt eresztett ki a lapjai közül; a füst aztán eloszlott, pontosabban valamiféle sejtelmesen hullámozó homálya alakult. A szendvicsemelegítő eszközön kívül két nagy gyertya és egy nagyobbfajta hangszóró is a pulton kapott helyet. Az mp3-lejátszóból az A-ha együttes *Take On Me* című száma szól. Az első benyomásom tökéletesen igazolta a szerkesztőségi gyakoronok leírását: a kocsma eldugott és retró. (A lejátszót úgy állították be, hogy egy szám egymásután háromszor hangozzék el, a *Take On Me* után másik két *Take On Me* következett, ezt követte három *Forever Young* a német Alphaville-től.)

A Korszellem két kis helyiségből áll, egy alacsony boltív választja el őket egymástól, az átlagosnál nagyobb testmagasságúak csak behúzott nyakkal tudnak áthaladni alatta. A boltív peremét középen mindkét irányból simára gyalulták az odakoccanó fejek.

A hátsó helyiségben ültem le. Itt aztán nyugtunk lesz, gondoltam. Eldugott kocsmá eldugott zuga. Három kicsi körasztal. Ide, hátulra szuszakolták be a relikviákat, melyek a tulaj elképzelése szerint a kocsmá névválasztásával hozhatók összefüggésbe. A falon rajzszögekkel rögzített, gyűrött Szovjetunió térkép, fellógatott érmek, tornaünnepélyek bekeretezett fotói, illetve egy-egy nevezetes fénykép reprodukciója; Kádár János és Leonyid Brezsnyev vált elvtársi csókot szemmagasságban, de egy arasszal arrébb, mit sem törődve Kádár jelenlétével, Honeckerrel is smárol Brezsnyev (a vén ribanc).

A madárfejű, vékonyka pincérnő, aki a csapos is egyben, felvette a rendelésemet. Nem nézett le rám, egyenesen tartotta a fejét, Kádárhoz és Brezsnyevhez intézte a kérdést, „Mit hozhatok?“, tudniillik meglazult szárú drótkeretes szemüvege a legenyhébb fejbiccentéstől rácsúszott horgas orrára, folyton visszatologatni körülményes lett volna, legtöbbször mindkét keze foglalt (csapolás, üvegnyitás, tálca vagy két korsó asztalhoz szállítása), egyszerűbbnek találta nem mozgatni a pici fejét. Gyors léptekkel hozta ki a két deci fehérbort, úgy sietett, mintha más asztaloknál türelmetlenül várakoztak volna a rendelésükre. De „más asztalok” nem voltak, két vendég ült csupán a Korszellemben, két egymásra hasonlító férfi sörözgetett a kinti (fő) helyiségben, szóltanul, testvérek lehettek. A pincérnő jelenlétében látványosan szemrevételeztem a relikviákat, közben cinikusan mosolyogtam, a fejemet csóváltam, és olykor a nőre pislantottam, hogy leolvassam a reakcióját – az én reakciómra adott reakcióját –, arra keresvén a választ, mennyi itt az irónia és mennyi a tulaj valódi, őszinte tisztelgése a múlt előtt. A csókolózó politikusok elvileg átbillentették az összképet az irónia felé, ám a politika mai szédítő szélviharában semmiben sem lehet biztos az ember. Hogy miért voltam minderre kíváncsi? Mert ekkor már éreztem, hogy rettentően rossz helyszínt választottam. Ez így már túl sok volt a múltból.

A pincérnő nem reagált a nevetésemre. Miután rogyasztott térddel és egyenes fejtartással letette élelem a bort és letörölte a szomszédos asztalt, a boltív alatt átsuranva távozott. Ismét végigfuttattam a tekintetemet a falra aggatott tárgyakon, ké-

peken, és megláttam valamit, ami az első szemle alatt elkerülte a figyelmemet: Misa mackó bekeretezett képe! A kiállítás peremén húzódott meg szerényen, a szemközti fal szélén, onnan szemlélte világhírű mosolyával a közepén díszelgő nagykutyákat. Kapkodva lekasztottam Misát, és arccal befelé a sarokba állítottam, mint egy büntetésbe küldött gyereket. Mivel én voltam az egyedüli vendég a hátsó „teremben”, nem keltettem feltűnést. Lihegve visszaültem az asztalomhoz, belekortyoltam a savanyú borba. Keresztülbámultam a két helyiség közötti átjárón, az utcai ajtón tartottam a tekintetem. Amikor már húsz perce ültem így, biztosra véve, hogy meghívott vendégem nem jön el (mert nem talál ide), egyszer csak kinyílt az ajtó, és vidám „Szió, Böském!” kiáltással bedőlt egy már italos ötvenes férfi, baseballsapkáját úriember módjára megemelte. (Ittasellátó – jutott eszembe az intézmény műfaji megjelölése; ide valóban ittasok térnek be, hogy ellássák őket további piával.) Betette maga mögött az ajtót, illetve csak kísérletet tett rá, mert az nem zárult be tökéletesen, valami ellenállt neki. Megpróbálta erőből becsapni, de úgy sem ment elsőre. A részeg férfi nem törődött azzal, hogy megnézzze, mi az akadály, így az, az akadály, némi fájdalommal az oldalában (ahová az ajtó éle csapódott), észrevétlenül hátra tudott osonni. Fürgén. Egyenesen hozzám. Se a söröző testvérpár, se a csapos nő nem vette észre.

Ő volt az. A vendégem, akire vártam. Megjött. Odacsukták az ajtóhoz, de vagy háromszor, zokszó nélkül túrte, nem volt más választása. Egy nyűszítést sem engedhetett meg magának.

Sejtelmem sem volt, mekkora. Egyszerűen nem gondoltam végig, nem elmélkedtem a méretén, nem vettem számba az eshetőségeket. Magam sem értem, miért nem, holott ez volt az egyik legalapvetőbb kérdés. Első pillantásra, még mikor apró lábacskaikat szedve, megereszkedett popsiját a földön húzva hátrasietett, felmértem: körülbelül akkora, mint egy félliteres ásványvizese palack. Intettem, bátorítottam, jöjjön, egyedül vagyok, nincs veszély. Megértette. Az utolsó lépéseket cammogva tette meg. Az asztal tövében eltaposott egy pókot. Felkapaszkodott a velem szemközti szék egyik lábára, merev karjaival felhúzta pocakos testét, a szék háttámlájának dőlve megpihent. Rám nézett és rekedt, halk férfihangon sutogva üdvözölt, oroszul. Természetesen nem mutatkozott be, erre nem volt szükség, mert bár jöllehet, sokat változott 1980 óta, azért még bárki, aki ránézett, tudta, hogy ő az. Misa mackó. Én is sutogtam: Zdrásztvujtye, Mísá! Mindannak az ártatlanságnak, tisztaságnak, vidámságnak és kedvességnek, amit annak idején Viktor Csizsikov gyermekkönyv-illusztrátor néhány vonással az ábrázatára rajzolt – és aminek a művész az 1977-es olimpiai kabalafigura-pályázat győzelmét köszönhet –, nyoma sem volt. Barátságos tekintete gyanakvóvá vált, szabályos pufi fején a két pofazacska megereszkedett, aszimmetrikusan. Félkörzemei lejjebb csúsztak. Egykor feketén csillogó orrának fénye megkopott, orra töve megbarnult. Színes, olimpiai ötkarikás öve helyén egy foszladozó fekete szalagot viselt, mely látszólag szorosabbra volt húzva a kellesénél, viszont, ellentétben a régi olimpiai dísszel, ennek funkciója is volt: Misa szétfolyó egybe testének adott némi struktúrát – elválasztotta a felsőmacit az alsómacitól. Karmai nem a képekről ismert módon, enyhén felfelé ívelve, párhuzamosan meredtek ki a mancsából, hanem girbegurbán; egyik végtagján két karom összeakadt. Lapátfülein nem láttam változást. Ott ült

velem szemben, néztem, tanulmányoztam, de nem láttam meg benne azt a régi nagy hőst, aki volt. Márpedig az volt, igazi hős, ő trappolta ki az ösvényt a Nyugatnak, hogy bevonulhasson Moszkvába – ne legyen senkiben kétely: Misa volt az, aki előkészítette a fogyasztói társadalom megerősödését a Szovjetunióban. Vették, vitték, fogyasztották a kitűzőkre, matricákra, plakátokra, bögrékre, termoszokra, lendkerekes autókra és még ki tudja, milyen más árucikkekre nyomtatott mackót. Misa átalakította az alapvető szükségletekre épülő szocialista fogyasztási struktúrát, megreformálta a „kulturális törekvést”. Misa maci forradalmár volt. Pillanatok alatt beleszeretett a fél világ; a kabalafigurák közül kereskedelmi árucikként is eladási rekordot ért el, a későbbi szarajevói olimpia híres kislemezéből Vučkóból sem adtak el annyit, mint Misából, de a '72-es müncheni játékok csíkos testű bajor tacsója, a kitartást és gyorsaságot jelképező Waldi sem közelítette meg Misa népszerűségét. A maci igazi sztár lett. Berobbant a közéletbe. Még a világűrbe is eljutott! De ami talán még ennél is jelentősebb sikernek számított: vendégművészként bekerült a *No, megállj csak!* című szovjet rajzfilmsorozatba, külön az ő kedvéért egy olimpiai jelenetet komponáltak a történetbe.

Hozzá akartam érni, játékosan megnyomkodni a pocakját, meghuzigálni a fülét, de éreztem, hogy a közvetlenség e fokának eléréséig még igen hosszú az út (ha egyáltalán létezik odavezető út).

Még mielőtt bármiről szó eshetett volna, Misa megesketett, hogy nem készítek titokban fényképet, hangfelvételt. Azután három pontba foglalta és (parancsoló hangnemben) ismertette biztonsági óvintézkedéseit. Ezek egyike: akasszam be hátulról mindkét lábfejemet az ő székének két első lábába, és abban a pillanatban, hogy belép valaki, lábammal rántsam be a székét, így ő az asztallap takarásába kerül. Ne aggódjak, nem fog leesni, végig kapaszkodik, Nyilvános helyen mindig így ad interjút. Megkért, hogy rendeljek neki pezsgőt. Felhívtam a figyelmét, hogy a Korszellem nem tipikusan az a hely, ahol tanácsos pezsgőzni, kizárt, hogy itt minőségi szovjet pezsgőt tartsanak, Misa maci erre mérgesen összehúzta a szemöldökét. (Ki hitte volna, hogy ilyen képet is tud vágni?) Kikiabáltam a pincérnőnek, hozzon pezsgőt, jól hallott-e, hogy pezsgőt, kiáltott vissza, igen, jól hallotta, ordítottam, nevetve visszaüvöltötte, hogy mázlim van, véletlenül van egy üveg kommersz pezsgője a hűtőben, itt hagyta valaki, ha ragaszkodom hozzá, hajlandó szervózni, poharanként kétszázért. De ugye nem azért kérem, mert rossz a bor? Ó, dehogyis, egészen másért: megkívántam. Jót röhögött. Hallottam a dugó pukkanását. Amikor kihozta az első pohár pezsgőt, Misával kipróbáltuk a székberántós technikát. Ragyogóan működött.

Misa körbenézett. Nem tetszett neki, amit látott. A relikviák. Nagyfokú pimaszságnak tartotta, hogy ide citáltam. Tiszteletlenségnek. Megértettem a felháborodását. Szégyenkezve lesütöttem a szemem – így óhatatlanul belepislantottam a nyitott jegyzetfüzetembe; gyorsan végigfuttattam a tekintetem a sorokon... Ha a szocialista kitüntetések, érmek, munkaéremrendek és a smacizó Brezsnyev jelenlétét tiszteletlenségnek tartja, akkor vajon mit szólna, ha végigmennék az előre összeírt kérdéseimen? Csupa szemtelen provokáció. A kérdéssor aljára érve ijedten eszméltem, hogy hangulatoldó, barátkozó, „tapogatózó jellegű” mondat nincs is a listámon. Nem gondoltam, hogy szükség lehet effélére, nem hittem, hogy eleve irritált

lesz a medve. Mindegyik sor kötekedő, zaklató. A legenyhébb kérdés sem egyéb, mint egy egyenes szembesítés egy hat évvel ezelőtti cikkel, melyben román újságíróknak nyilatkozza, hogy „két altatóval fekszik, három kávéval kel”. Vajon most is így van ez? – érdeklődtem volna, de nem mertem. Egy sorral lejjebb: volt-e tudomása Misának a szovjetek csalásairól a moszkvai olimpián? Például tudta-e, netán volt-e köze hozzá, hogy a szovjet gerelyhajító, Kula minden egyes dobásánál kinyitották a moszkvai stadion kapuit, hogy a hátszélre ráülő gerely messzebbre repüljön? Kula a hazai bírók közreműködése nélkül be se jutott volna a döntőbe. Bennünket, magyarokat különösen fájdalmasan érintett ez az eset, mert a vert mezőnyben ott volt a verseny első számú esélyese, Paragi Ferenc, aki nem sokkal az olimpia előtt dobott világcsúcsot.

Nagymellénnyel duzzasztottam, díszítettem újságírói csokromat a szerkesztőségben, kérdéseim zöme Misa magánéleti válságát és alkoholproblémáit feszegette, egyik kérdés szülte a másikat, ám itt, az interjú helyszínén, látva a maci gyűrött arcát, szívfacsaró keserűségét, dühkitörés előtti remegését, inamba szállt a bátorság. Legalább annyira féltém tőle, mint ő tőlem. A kölcsönös rettegésben annyi „át-kötést” sikerült rögtönözni, hogy elmeséltem, én mivel foglalkoztam a 80-as olimpia idején. (Beszéd közben orosz nyelvtudásom meglepően gyorsan frissült.) Épp sofőr voltam, meséltem – a pincérnő a másik helyiségben felhangosította Eddie Rabbitt *I Love A Rainy Night* című számát, mely már másodszorra szólt –, konkrétan egy mentőautó gázpedálját tapostam két műszakban, egészen addig, amíg egy nyálkás novemberi napon fel nem borult velem a Nysa. Mondták, hogy borulékony paripa, tudtam is, éreztem, már többször megbicsaklott alattam, de most menni kellett, tépni, harmincas pulzussal hívott egy idős úr Kőbányán, nyomtam neki, szirénáztunk, az Élessaroknál meg... hát ott felborultunk. Fejjel lefelé csúsztunk a 37-es villamos elé, aminek a vezetője alig bírta lefékezni a járművet, szikrázott a sín, nem sikerült leállítanom a szirénázást, beragadt; a feje tetején álló kocsi másképp szólt, mint néhány perccel korábban, a városban cikázva, az utat törő, tolakodó szirénázás a villamossínen kétségbeesett sírássá alakult; a mentőorvos boruláskor reflexszerűen megtámasztotta magát, a csuklója elrepedt, nekem kiugrott a vállam a helyéről, egyéb sérülés nem történt. Hazájában, Lengyelországban a munkásőrök gépkocsija volt a Nysa, mi mentőautóként használtuk. Úgy borultak, mint a tekebábuk. A pincérnő még feljebb csavarta a hangerőt. Misa, hogy szavaimat jobban értse, az asztalra ugrott... Na, erre vonatkozóan nem volt biztonsági intézkedés. Mi van, ha most lép be a pincérnő? Ha a medve az asztalon van, hiába rángatom a széket a lábammal. Úgy látszik, magával ragadta a mesém. Ez jólesett. Úgy éreztem, repedezik köztünk a vastag fal. Mivel azonban még mindig kicsit morcosnak látszott, történetem végeztével, szusszanásnyi szünetet sem engedve magamnak, gyorsan felidéztem egy régi Brezsnyeves (olimpiás) viccet: Brezsnyev elvtárs a dobogóra lép, az olimpiai játékokat készül megnyitni, kezében a megírt beszéd, a közönség lelkesen tapsol, az SZKP főtitkára ekképp kezdi, „o... o... o...”, ekkor odasúgják neki, hogy Brezsnyev elvtárs, az öt karikát nem kell felolvasni!” Mintha csak a poénra – mint végszóra – várt volna a takarásban álló pincérnő, most váratlanul belépett kérdő, „Minden rendben?” pillantással, magas árfekvésű éttermekben szokták efféle nézéssel letámadni a vendéget, hogy falaton-

ként szedjék ki belőle, elégedett-e az étellel. Nem tudtam, merre forduljak, a pincérnő felé-e vagy az asztalon ácsorgó Misa irányába... végül valamiért a nő reakciója lett a fontosabb, őrá pillantottam, de miután a megütközés legapróbb jelét sem mutatta, az asztal felé irányítottam a tekintetemet. Misának hűlt helye! Hogy ízlik a pezsgő, kérdezte mosolyogva a pincérnő. Finom, finom, finom, finom, mondtam. Ennyire nem lehet finom, nevetett a nő, és sarkon fordult. Szememmel körbelézerkardoztam a helyiséget, de Misát nem láttam sehol. Hova a jó égbe tudott ilyen gyorsan elrejtőzni? Lezuhant? Szerettem volna megkímélni magam a medvevér hirtelen látványától, ezért lassan, centiméterről centiméterre eresztettem le a pillantásomat, de az eltaposott pókon kívül egyebet nem találtam a talajon. Benéztem az asztal alá, ott se volt. Egyszerre csak megmozdult a fal felé fordított Misa-kép, mintha ellökte volna magát a faltól. Aztán felborult. A képen ábrázolt vidám maci a plafon felé nézett, úgy maradt, az interjúalany maci meg feldúltan kilépett a fekvő kép mögül. Sajnos nagyon szórakoztató látványt nyújt egy félliteres ásványvizes palack nagyságú megöregedett bocs dühös járása... Nem is sikerült megállnom mosoly nélkül. De a derű pillanatok alatt szertefoszlott, és egyre tisztábban átéreztem, milyen emocionális utat tett meg az alatt a két perc alatt, amíg rejtekhelyén várakozva fiatalkori másával nézett farkasszemet. Az interjúnak lőttek, ebben biztos voltam, a nagy újságírói opus magnumom ezúttal sem fog megszületni, nincs kitörés, szürkülök tovább, mindössze a szürke tónusa változik, sötétedik, küldözgetnek vidékre korpás-tokás képviselőjelöltek álmosító sajtótájékoztatóira... Efelől már nem volt kétségem. Azt viszont nem gondoltam, hogy interjúalanyom, akinek még egy kérdést se tudtam feltenni, képes lesz az arcomba lötyyíteni a pezsgőt, amit – nevetségessé téve magamat – az ő kedvéért rendeltem egy, nevezzük nevén, lakótelepi kocsmában.

A képeembe öntötte a pezsgőt, igen, aztán az öve mögül kirántott egy levélgyógyszert, rutinos mozdulattal kinyomott egy szem tablettát, bekapta, és a maradék boromat ráhúzta. Innentől mérgezett kísérleti állatként kezdett viselkedni: először kirohant az elülső helyiségbe, körbe se nézett előtte, egészen az ajtóig sprintelt, mint Speedy Gonzales, aztán meg, miután megérintette az ajtót, visszaiszkolt hozzám. Miben reménykedett ez a buta medve? Hogy mire odaér, az ajtó fotocellássá változik? Vagy egy láthatatlan kéz majd kitarja az orra előtt? Vagy pont akkor lép be valaki, és a nyitott ajtón át kislisszolhat? Tett két gyors kört az asztalunk körül, majd felmászott a szemközti székre. Hevesen fújtatott. Mereven belebámult a szemembe, én meg sűrűn pislogtam, próbáltam kikönnyezni a ragacsos pezsgőt. Hallgatom az első kérdést, mondta. És... és elmosolyodott. Nem úgy, mint rég, mint Csizsikov rajzán, annál sokkal szomorúbban, tanácstalanabban. De mosoly volt. Méghozzá ismerős mosoly. Úgy éreztem, ez az ő igazi mosolya, nem a Csizsikov-féle. Hatalmas sóhajt eresztettem ki magamból, megborzoltam vele Misa szőrét. Kikértem az egész üveg pezsgőt. Amikor kihozta a pincérnő, kitűnően alkalmaztam a székberántós technikát. Ha ennyire ízlik, nevetett a nő, akkor a szájába öntse, ne a fejére! Kihozott egy óriási sajtos pogácsát, a Korszellem ajándéka. Elfeleztük Misával.